

PADDESTOELEN IN HET MESOLITHICUM

J.P.H.M. Adema

Rijndijkstraat 63, 2313 NH Leiden

Adema, J.P.H.M. 2002. Mushrooms in the Middle Stone Age. *Coolia* 45(1): 31-32.

During excavations for a new railway line a number of mushrooms were found, conserved in the earth with the wood on which they had grown 5500 to 4450 BC. Eight species could be determined.

Ongeveer drie jaar geleden kreeg ik van Wim Kuijper (faculteit Archeologie, Universiteit Leiden) het verzoek enkele paddestoelen uit een opgraving te determineren. Uiteraard waren dit houtpaddestoelen, andere paddestoelen zullen niet in de bodem geconserveerd worden.

Het betrof een terrein in de gemeente Hardinxveld-Giessendam op het tracé van de Betuwelijn. Er waren hier twee rivierduinen gevonden met sporen van bewoning tijdens het Laat-Glaciaal, de donk Polderweg en de donk De Bruin. De bewoning van de Polderweg dateert van ongeveer 5500 tot 5000 voor Christus, die van De Bruin van 5500-4450 voor Christus. De gevonden houtzwammen, die geen spoor vertoonden van menselijke bewerking (tonder!), tonen aan dat het hier een boomrijk gebied was.

Tijdens de opgraving zijn enkele tientallen houtzwammen gevonden. Het materiaal was volledig zwart verkleurd, alsof het verkoold was. Het materiaal werd onder water bewaard om uiteenvallen tijdens opdrogen te voorkomen. De mooiste exemplaren zijn gevriesdroogd, hetgeen een fraai resultaat heeft opgeleverd (W. Kuijper, mondelinge mededeling). Ze worden bewaard in het provinciaal depot van bodemvondsten in Alphen aan de Rijn. Te zijner tijd zullen ze worden gebruikt voor tentoonstellingen.

Met enige moeite ben ik er in geslaagd een aantal exemplaren tot op de soort te determineren. Aangezien ik van enkele niet 100% zeker was, heeft Joop Kortselius de exemplaren ook nagekeken. Aan de vruchtlichamen zaten meestal ook nog enkele stukjes hout van de boom waarop de paddestoel groeide. Deze zijn gedetermineerd door C. Vermeeren.

Donk Polderweg

De makkelijkste soort om op naam te brengen was de kogelhoutskoolzwam, *Daldinia concentrica*. Deze groeit op verschillende soorten hout. Ikzelf heb de soort regelmatig op populier gevonden, die hier algemeen vertegenwoordigd was.

De gewone vuurzwam, *Phellinus igniarius*, was in die tijd blijkbaar een algemene soort. Er werden zeven exemplaren gevonden. Ze groeiden op populier en wilg, aan een exemplaar zat een stukje hout van vermoedelijk de els. Vreemd was de vondst van de echte tonderzwam, *Fomes fomentarius*. Dit is een parasiet van berken en van beuken. Beuken kwamen echter in deze tijd niet voor in Nederland. Eik kan echter ook de gastheer geweest zijn.

Van de dikrandtonderzwam, *Ganoderma australe*, werd één exemplaar aangetroffen, vermoedelijk ook op eik. Eén exemplaar heb ik met enige voorzichtigheid gedetermineerd als de platte tonderzwam, *Ganoderma lipsiense*. Gezien de weinige voorkeur die deze soort ten toon spreidt voor zijn gastheer is dit echter zeer wel mogelijk.

Het rapport vermeldt overigens, in tegenspraak met de eerdere mededeling dat beuken hier toen niet voorkwamen, dat het stuk hout dat nog op de zwam zat, misschien van beuk afkomstig zou kunnen zijn!

De meeste hoofdbrekens heeft mij echter een *Gloeophyllum*-soort gekost. Aangezien er geen microscopische kenmerken meer te vinden waren in dit oude materiaal moest ik op de macroscopische kenmerken vertrouwen. En ik kon er toch echt niets anders van maken dan de dunplaathoutzwam, *Gloeophyllum trabeum*, hoezeer ik mijn best deed om hem op een andere soort te laten lijken. Zijn voornaamste gastheer is echter spar en sparren kwamen helemaal niet in ons land voor in deze tijd. Gelukkig vermeldt het Overzicht (Arnolds *et al.*, 1995) dat hij ook wel op populier groeit.

De kogelhoutskoolzwam, dikrandtonderzwam en vuurzwam zijn niet bij donk De Bruin gevonden.

Donk de Bruin

De echte tonderzwam, *Fomes fomentarius*, was hier met enkele exemplaren present. Van één van de vruchtlichamen kon de gastheer gedetermineerd worden, nl. linde, *Tilia spec.*, vermoedelijk de zomerlinde, *T. platyphyllos*.

Van de platte tonderzwam, *Ganoderma lipsiense*, werden verscheidene vruchtlichamen aangetroffen, waaronder een uitzonderlijk groot exemplaar. Een klein vruchtlichaam zou ook de gesteelde lakzwam, *G. lucidum*, kunnen zijn. De dunplaathoutzwam, *Gloeophyllum trabeum*, was ook hier aanwezig.

Makkelijk om op naam te brengen was de korsthoutskoolzwam, *Ustulina deusta*, met maar liefst 10 exemplaren.

Opvallend is dat veel paddestoelen de beuk als gastheer hebben, terwijl die hier niet groeide. Van de berk, gastheer van de echte tonderzwam, werden wel pollen aangetroffen, maar op slechts een enkele locatie.

Paddestoelen zullen niet vaak in opgravingen gevonden worden. Alleen stevige houtzwammen lenen zich tot conservering in de bodem. Toch geven deze vondsten een heel klein beetje inzicht in de mycoflora van het stenen tijdperk. Dat bij een menselijke nederzetting tonderzwammen gevonden zijn, zou kunnen wijzen op gebruik van de zwammen voor het maken van vuur. Geen van de gevonden paddestoelen vertoonden echter sporen die op een menselijk gebruik wijzen.

Literatuur

- Arnolds, E., Kuyper, Th. W., Noordeloos, M.E. (red.). 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. Uitgave Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.
- Louwe Kooijmans, L.P. (red.). 2001. Archeologie in de Betuweroute: Hardinxveld-Giessendam Polderweg. Een mesolithisch jachtkamp in het rivierengebied (5500-5000 v. Chr.). NS Railbeheer BV, Utrecht.
- Louwe Kooijmans, L.P. (red.). 2001. Archeologie in de Betuweroute: Hardinxveld-Giessendam De Bruin. Een kampeerplaats uit het Laat-Mesolithicum en het begin van de Swifterbant-cultuur (5500-4450 v. Chr.). NS Railbeheer BV, Utrecht.